

WAYS OF DISCOURSE IMPERSONALIZATION IN THE CASE OF ALEXANDRU PHILIPPIDE

Gabriela Crăciun (Buican)

PhD. Student, University of Pitești

Abstract: The paper below places emphasis on the impersonation of the lyrical discourse in Alexandru Philippide's poetry. Writing in a modern style, the poet gradually deconstructs the self, eventually leaving it bereft of soul. Philippide opens his first volume with a significant number of romantic poems, where dream prevails. This dream begins to fade with every work that he writes. The modern conscience becomes more and more lucidity-oriented and more eager to get rid of the soul. The extraction of the soul is performed with the aid of some techniques of impersonation, such as using second person pronouns and verbs instead of first person.

Keywords: Alexandru Philippide, impersonation, modernism, exile, objectivity.

Alexandru Philippide își structurează în chip cameleonic poezia, trecând-o prin toate compartimentele literare în drumul ei spre receptare. Criticii vremii l-au clasat pe poetul ieșean drept neo-romantic, simbolist, modernist, unii dintre aceștia notând în lirica sa și nuanțe clasiciste.

Pluralitatea atitudinală pe care poetul o cultivă în propria-i creație naște antiteze, transformări, precum și deconstrucții. Multilateralitatea viziunilor derivă din efectul în plan stilistic al unor tehnici lingvistice.

Poetul își angrenează poemele într-un proces de deconstrucție, trasând un destin al eului liric, de la romanticul visător, la conștiința modernă, reflexivă prin definiție.

Deconstrucția romantismului se realizează, în tărâm philippidian, printr-o depersonalizare graduală. Sufletul sfâșiat de deziluzii trece în condiția hamletiană: „Al meu mi-e sufletul, ori mi-e străin?” (*Lied*)

Poeziile de debut ale lui Alexandru Philippide stau sub semnul oniricului, în substanța lor fiind cumulate optimismul și extazul sinelui. Uzitarea persoanei întâi plural dezvăluie prezența unei voci a colectivității. Este, în fapt, vocea eului liric, a individului, ce se vede parte a lumii ce-l înconjoară.

Empatizând cu dorința colectivă, eul liric se dedică în întregime împlinirii acesteia, discursul său liric în poeziile de început fiind marcat de prezența vocabulei „noi”, ori variații ale acesteia: „O, Soare, cu aripa ta alungă/ Cît mai departe noaptea noastră lungă;” , „Și dă-ne, Soare, suflet nou, alt vis!/ Ne-am săturat de vechiul nostru vis!/ Văzduhul tot tu fă-l să intre-n noi!/ De tine până-n creștet să fim plini;/ Polenul tău să ne preschimbe-n crini/ Și zîmbitori să stăm în preajma ta, și goi!//” (*Cîntecul cîtorva*)

Nici termenul „eu” nu lipsește din lirica de debut, trădând o implicare a sufletului în trăirile transmise: „În seara asta ce-mi mai spui tu, Vis?” , „Pe ochii mei simt degetele serii...” (*Seninătate*), „Îndeamnă gândul meu spre visuri bune” (*Crinul*), „Mi-s serile pustii ca niște case” (*Romanță*).

Verbele la persoana întâi, singular, se regăsesc cu frecvență redusă în poezia lui Philippide, iar când apar, acestea subliniază de cele mai multe ori imposibilitatea eului liric de a performa, de a simți: „Dar cîntecul, de l-am știut demult,/ Să-l spun acum nu știu, știu să-l ascult./ Nu pot să-l cînt, dar cîntă-n mine-acum,” (*Lied*)

Totodată, verbele la persoana I, singular, modul condițional optativ, prevestesc, în mod paradoxal depersonalizarea eului liric. Ruptura de suflet e realizabilă doar printr-o acțiune individuală, a sinelui asupra sieși: „Mi-e bolnav cugetul și-aș vrea să-l rup”, „Din mine-aș vrea să-l

scot și să-l omor./ Să nu-l mai simt în mine cum se zbate,/ - Ci să-lucid, și să-l încarc în spate,/ Să-l azvârl în gîrlă și să-i cînt pe mal/” (*Romanță*)

Categoria sufletului și meditația la existența sau inexistența lui, împânzesc poezia philippidiană, eul liric oscilând veșnic între a fi sau a nu fi, întocmai ca Hamlet.

Deconstrucția viziunii romantice se continuă într-un plan paralel cu o deconstrucție a sufletului pâna la o eventuală surprare a acestuia. Poetul ajunge astfel să vorbească despre sine din afara sa, ca și când trupul s-ar fi separat de suflet.

Poetul resimte puternic sentimentul despărțirii de sine, expulzarea sufletului din trup fiind dureroasă, dar în același timp dorită, în favoarea unei lucidități reci. Poetul devine astfel „înfiorat de propriile abisuri, izbit mereu de sentimentul depersonalizării, al pierderii unui eu existențial în ciuda eforturilor de repliere, a proiectării eului, înainte de Bлага, în *marea poveste*, sau în limburile rimbaldiene, de care va fi atras mai târziu Ion Barbu.”¹

Alexandru Philippide începe, odată cu poezia *Berceuse*, traseul impersonalizării discursului liric. Dacă până atunci, centrul poeziei sale era eul liric, a cărui prezență confirma caracterul confesional, de acum, tonul poeziei este unul impersonal: „Și-un clopot iarăși a-nceput să sune./ Nu-i bine, seara, să-l asculți ce spune.” (*Berceuse*). Folosirea persoanei a II-a singular și a verbului la modul conjunctiv prezent au rolul de a crea efectul unui mit ori al unei superstiții, în care tonalitatea este, prin definiție, impersonală: „Nu-i bine să privești de multe ori/ Amurgul aiurit de vînt și ciori.” (*Id.*)

Proiectându-și sufletul în afara lui, pentru a-l privi din poziția de martor, poetul se exclude pe sine din discursul liric, trecând de la persoana întâi, singular, la persoana a doua singular: „Ți-e sufletul – cum se frămînt-un vînt./ Te-alungi pe tine singur c-un cuvînt./ Te cauți mult – și nu te mai ajungi./” (*Id.*). Poetul își oferă astfel „spectacolul detașării sufletului de sine. El se desprinde, alungat de un cuvînt, se ascunde, poate fi căutat.”²

Vorbirea la persoana a doua, ca tehnică de impersonalizare a discursului liric, „conferă poeziei un ton fals declarativ”³, punctează Nicolae Balotă: „Veșnicia? N-o știi, ori merge cu tine-mpreună” (*Proclamație*), „Dă drumul toamnei. Vine de departe,/ Ți-aduce iar în sac povești persane/ Șeherezade moarte./” (*Comentarii*). Folosirea persoanei a doua rezidă din dorința poetului de a se îndepărta de sine. Acesta se adresează parcă unui auditoriu, trăgându-l la răspundere pentru sentimentele pe care le nutrește. Deși are caracterul unei declarații, poezia ascunde un eu liric care se adresează sieși, care se vorbește pe sine despre sine.

În genere, Philippide nu împărtășește o dramă a lumii, ci se focusează pe propria-i dramă, urcând sinele pe o treaptă superioară: „Philippide se închide în sine, nu vorbește în numele unui neam, nu folosește persoana întâi plural, deoarece la el opoziția dintre sine și ceilalți ajunge la paroxism.”⁴

Depersonalizarea eului liric survine dintr-o incongruență între suflet și minte. Mintea respinge deviațiile sufletului, acestea fiind generatoare de vise. Neîmplinirea viselor ucide sufletul, iar acesta se cere extirpat, pentru a anula suferința.

În poezia lui Philippide, eul liric se vrea călău al propriei anime, pentru o dedicare completă lucidității de gheață a minții. Pentru poet, sufletul este prea greu, pentru a fi purtat de un romantic dezolat. Tocmai de aceea, el suplică despărțirea ce-i va aduce liniștea: „Am început să mă despart de mine./ Mă simt mai liniștit. E frig. Afară/ Nu știi, e toamnă ori e primăvară.” (*Id.*)

Poetul își face o diagramă a sufletului, studiindu-l și analizându-i proiecțiile între limitele propriului trup. Sufletul îi pare o boală, ce nu-l mai lasă să respire. Totodată, sufletul îi este străin. Discursul liric culminează cu o luptă cu sufletul: „M-am saturat de mine pînă-n gît./ Privesc în suflet – casc – și mi-i urît./ Mă plimb prin mine ca un exilat,/ Și mă cutreier iar în lung și-n lat,/ Și caut iar și caut iar, și știu/ Că nimeni nu-i – și fluier a pustiu./” (*Id.*) Eul liric își implantează gradual depersonalizarea. Pustietatea resimțită de acesta este un semn al dispariției sufletului, în locul lui

¹ George Gibescu, *Alexandru Philippide*, Editura Albatros, București, 1985, p.38.

² Nicolae Balotă, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, Editura Minerva, București, 1974, p.18.

³ *Ibidem*.

⁴ George Arion, *Alexandru Philippide sau drama unicității*, Editura Eminescu, București, 1982.

rămânând neantul. Ultimul stih încapsulează deznodământul căutării, conchizând prin structuri negative absența obiectului căutării.

Pronumele negativ „nimeni” preconizează extragerea subiectivității din discursul eului liric, cu atât mai mult cu cât strofa ce-i urmează este golită de vocabula „eu”: Pe uliți umblă iar toamna leproasă;/ Deschide ușa și dă-i drumu-n casă.” (*Id.*)

Despărțirea treptată de suflet duce la nihilarea acestuia: „Alungarea sinelui din sine, golirea aceasta lăuntrică o vom regăsi – mai târziu – agravată, sub forma feluritelor expresii ale înstrăinării de sine, ale separării și chiar morții sufletului.”⁵

Sufletul exilat călătorește incongnito, regăsirea lui fiind irealizabilă. Expresia „harta sufletului” traduce, în plan stilistic, o nerecunoaștere a sufletului și totodată, neputința de a-l mai găsi. Sufletul devine incomunicabil: „Și-acum destul! De-aici se-ntinde/ Tărîmul țărilor necercetate,/ Terra incognita,/ Mari spații albe/ Pe harta sufletului meu din acest an.” (*Promontoriu*).

O altă modalitate de impersonalizare a discursului liric este și scrierea la persoana a treia, singular. Această tehnică creează impresia de epic. Poetul vorbește despre suflet, ca fiind în afara lui, vorbește despre sine dintr-o poziție alienată, devenind astfel un pseudo-narator: „Trec câteodată zile lungi în care/ Pe neștiute cîntecul dispare,/ Și amintirea lui atunci, mai vie,/ Chiar decît e prezența lui, mă doare,/ O, dulce vînt prin inima pustie!” (*În marile singurătăți*). Poetul lamentează dispariția cântecului, acesta fiind un avatar al sufletului. Vibrațiile sale articulează vise și speranțe, iar lipsa lor e resimțită acut, pe fondul unei singurătăți insuportabile și totuși „dulci”. Oximoronul „dulce vînt” traduce o singurătate așteptată, dorită de către eul liric, deși apăsătoare.

Scrierea la persoana a treia, singular conferă poeziei o dimensiune baladescă, de pseudo-epic: „Vorbea despre-o oștire mare,/ De-ntunecatul Împărat,/ Și despre-o stranie-njghebare,/ Cu suflete de cumpărat:/ Răsplata nu e viitoare.// ” (*Balada vechii spelunci*).

Impersonalizarea discursului liric derivă dintr-o negare a sinelui, dintr-un escapism născut din imposibilitatea de a conviețui cu propriul suflet: „E simptomatică, la Al. Philippide, fuga de acest centru. S-ar putea spune că sinele îi este odios, că îl evită, că îi repugnă să vorbească în numele lui.”⁶

Fuga de sine este dezvăluită de însuși eul liric. El oscilează între a fi și a nu fi, lăsându-și dorințele și trăirile să alunece în hăul incertitudinii: „Fugind mereu de mine însumi/ Și întâlnindu-mă mereu în cale.” (*Cîntec din anii blestemați*), „Dorința noastră de reîntrupare/ Ne chinuiește în zadar.” (*Peste cite mii de ani*).

Aspirația metempsihotică apare ca o posibilă salvare a sinelui, ce vrea să renască în dimensiunile altei identități, ale unui „suflet nou”.

Eul liric ajunge să se adreseze sufletului, întocmai ca unui interlocutor, pe care nu l-a mai văzut de mult: „E-ațîta timp în tine de cînd nu te-ai întors!/ Ca niște pietre grele dai clipele-ntr-o parte,/ Dărimi porți ruginite și sufli-n visuri moarte./ Păianjenii-amintirii tot n-au sfîrșit de tors./ Te mai cunoști? Te-ntîmpini ca pe-un străin, departe./ Ești tot numai răspîntii și drumuri fără-ntors.// ” (*Împăcare*).

Întoarcerea sufletului se realizează fugitiv, ca o tresărire, iar efectele sale sunt efemere. Sufletul activează visele demult șterse, a căror amintire slăbită persistă încă. Însă reflexia lor este de scurtă durată și nefamiliară eului liric.

Impersonalizarea discursului liric este una dintre trăsăturile definitorii ale poeziei moderne. Alexandru Philippide, un modernist veritabil, își deconstruiește eul liric, îndepărtând visele cărămidă cu cărămidă până la fundația rece a lucidității, unde sinele vrea să sălășluiască.

BIBLIOGRAPHY

Alexandru Philippide interpretat de..., Ediție îngrijită de George Gibescu, Editura Eminescu, București, 1972.

⁵ Nicolae Balotă, *op.cit.*, p.18.

⁶ Idem, p.17.

- Arion, George, *Alexandru Philippide sau drama unicității*, Editura Eminescu, București, 1982.
- Avrămuț, Horia, *Alexandru Philippide*, Editura Cartea Românească, București, 1984.
- Balotă, Nicolae, *Arte poetice ale secolului XX: ipostaze românești și străine*, Editura Minerva, București, 1976.
- Balotă, Nicolae, *Introducere în opera lui Al. Philippide*, Editura Minerva, București, 1974.
- Gibescu, George, *Alexandru Philippide*, Editura Albatros, București, 1985.
- Munteanu, Ștefan, *Stil și expresivitate poetică*, Editura Științifică, București, 1972.
- Philippide, Alexandru, *Scrieri*, vol I, Editura Minerva, București, 1976.
- Vianu, Tudor, *Studii de stilistică*, Editura didactică și pedagogică, București, 1968.